

Jubilejna slavnost v Šipki.

Opisal prof. A. Bezenšek (Plovdiv).

»Pri Šipki solza radosti se lije
in s srcem danes bratsko srce bije.
Zaman se ne solzimo mi tá krat!
V teh solzah se leskeče bratska sloga,
v njih mi prejeli smo nov krst od Bóga:
Edinstvo večno sklepa z bratom brat!«

Bolg. pesnik *Veličkov*.

ako velike in znamenite slavnosti še slovanstvo ni praznovalo, kakršna se je vršila letos od 26.—30. septemb. v Šipki na Balkanu. To je bil velik dan slovanskega pobratimstva, bil je slaven pojav bratovske ljubezni ter javen izraz hvaležnosti osvobojenih Bolgarov do osvoboditeljev Rusov. Lepše se hvaležnost ne more izraziti, sijajneje se bratovska ljubezen ne more pokazati, veličastneje se slovansko bratstvo ne da pojaviti. »Haec est dies, quam fecit Dominus«, res, to je bil dan Gospodov!

Govorilo se je po raznih glasilih slovanskih protivnikov, da so Bolgari Rusom nehvaležni. Izkušali so razni sovražniki slovanstva, zasejati seme razdora med oba slovanska najbližja brata.

Znana je sicer nesloga med slovanskimi plemeni; a ta ni prirojena, ampak večinoma s slabim namenom vzgojena v nas od naših sovražnikov. Saj je tudi v Bolgariji bila doba, ko so razni diplomati — »vzgojitelji« hoteli narod Rusiji odtujiti. A ni se jim posrečilo: oni so sicer dobili na svojo stran razne »izvržke« ali izdajice, četudi so tisti »izvržki« nekaj časa po vrhu plavali, a narod sam je ostal vedno Rusiji prijazen. In narodova volja je prisilila one malovredne sinove, da so se udali njegovi volji, ali pa so za večno izginili. Dandanes pa veje v Bolgariji eden duh — duh slovanskega bratstva.

»Novoje Vremja« piše v navdušenem uvodnem članku pod naslovom »Свое Славянское« med drugim to-le: »Ruske deputacije so se vrnile iz Bolgarije. Solnčen žarek je presekal gosti somračni politični nebosvod. Vesela, oživljajoča svetloba je zableščala na balkanskem polotoku. Mlada sorodna nam država, javljajoča se kot edini pravičnik, zarad katerega se nebo pomiri z grešno zemljo . . . In tako se mlada Bolgarija gromoglasno, praznično, pred obličjem celega sveta zahvaljuje Rusiji za svojo osvoboditev. Bolgari so po-

kazali s svojimi narodnimi manifestacijami pred osvoboditelji nekaj izvirnega svoje-slavjanskega».

V podobnem zmislu pišeta »St. Peterburgskija in Moskovskija Vedomosti«.

Stopi sedaj z mano, slovenski čitatelj, da ti pokažem veličastne zgradbe v Šipki!

*

Cerkev v Šipki je sezidana v stilu staroruskih cerkev iz XVII. veka. V sredini vse stavbe se vzdigujejo ena velika in štiri male kupole, ki so pokrite z železom in pozlačene z rdečim zlatom. (Samo pozlačenje velja 15.000 rubljev). Križi so napravljeni v Moskvi. Ti so tudi železni, pokriti z bakrom in v ognju pozlačeni. Veljajo nad 6.000 rubljev. Vseh križev, ki se vzdigajo nad kupolami, stolpom in streho, je deset; najglavnejši meri blizu 5 metrov; drugi so po 4 in 3 metre visoki. Obrnjena je cerkev — kakor vse pravoslavne — proti vzhodu; a na večerni strani se vzdiguje zvonik, ki je 52 $\frac{1}{2}$ metra visok. Sama cerkev z veliko kupolo ima 46 metrov visokosti.

Zvonovi so bili uliti v Moskvi. Vseh je dvanajst: največji zvon tehta 11.370 kilogramov, a sledeči so po 4880, 1984, 1040 kilogramov i. t. d. Uliti so po carjevem dovoljenju iz starih patronskih ovitkov (Patronhülsen), ki so tehtali 40.000 kilogramov. Do Burgasa so prišli zvonovi po Črnem morju, od tod po železnici do postaje Stara Zagora, a od tod je do Šipke še 45 kilometrov. Prevoz je stal velikanskega truda. Morali so popraviti in podpreti 40 večjih in manjših mostov. Pomagali so vojaki in kmetje iz cele okolice. Po potu, koder so vozili zvonove, so duhovniki prihajali molit ter so pridigovali hvaležnost Rusiji ter na ta način izpodbujali ljudstvo, da je pomagalo pri vožnji. Kako težko je bil naložen voz, da se soditi po tem, da je ostala 9—18 *cm* globoka brazda po cesti, koder je šel voz, in da je bilo zapreženih 10 parov močnih bivolov. (Vsak bivol vleče za 2 vola.) A šlo je tako počasi, da so vozili zvonove od postaje do Šipke (45 kilometrov) cel teden. Dne 1. septembra lanskega leta so jih spravili v zvonik.

Na največjem zvonu so reliefne podobe sv. Aleksandra, sv. Nikolaja, svete Aleksandre in svete Marije Magdalene. Na drugem zvonu je podoba carja Nikolaja Aleksandroviča ter rajnih carjev Aleksandra II. in Aleksandra III. Velikemu zvonu pravijo »Rusija«, drugemu »Bolgarija«, ostalih deset imenujejo po vrsti z imeni raznih slovanskih plemen. Kolikor je vseh — toliko je zvonov. Mala »Slovenija« se tudi lepo sliši . . . Vsi so

v najlepši harmoniji. Samo »Hrvatska« in »Srbija« menda — za zdaj molčita, da ne motita splošne harmonije . . .

V cerkev vodi troje vrat. Ko vstopiš skozi velika vrata, imaš pred seboj glavni žrtvenik, poln cerkvenih dragocenosti in ves bleščeč se v zlatu in srebru.¹⁾ Na desno in levo sta postranska žrtvenika isto tako v dragoceni cerkveni opravi. Glavna kupola se vzdiguje na štirih stebrih, po 1½ metra širokih in debelih. Nad glavnim vhodom na večerni strani je kor za cerkvene pevce. Tlak po cerkvi je iz sivega granita. Večina arhitekturnih okraskov je iz peščenika.

Pod cerkvijo je 2½ metra globok prostor, ki bode služil za postavljanje mrtvaških kovčegov umrlih menihov istega samostana. Po cerkvenih stenah vise razne svete podobe, darovane od raznih višjih oseb iz velike Rusije. Vsa cerkvena oprava, evangeliji, svetiljke, kelih i. t. d. so umetniško delo, vredno 11.000 rubljev.

Razen ornamentov in slik se nahajajo po stenah marmornate plošče (table) z imeni ruskih častnikov, padlih v bojih pri Šipki 1877. in 1878. leta. Ruski generalni štab je bil že leta 1880. sestavil spisek vseh častnikov in vojakov. A odbor, ki je vodil cerkveno zidanje, je rešil, da se napišejo na plošče samo imena generalov in častnikov, padlih v vojni na Balkanskem polotoku, a vojaki se samo označijo s številkami, koliko jih je padlo v vsaki bitki. Te marmornate plošče so izdelane v Moskvi, a nadpisi so izdelani v topografskem oddelku ruskega generalnega štaba. Vseh plošč po cerkvenih stenah je 34, in to 18 znotraj in 16 zunaj. Na 26 ploščah so napisana imena samo ruskih vojakov, a na ostalih imena ruskih in bolgarskih, kateri so se udeležili bojev kot dobrovoljci.

Obča vrednost cerkve z ornamentami vred je nekaj na četrto milijona rubljev.

Na jugovzhodni strani od cerkve, 105 metrov oddaljeno, stoji semenišče, v katerem je prostora za 80 bogoslovcev. V zgornjem nadstropju je veliki salon, poleg njega ruski šipčenski muzej in knjižnica. Drugo je za spalne sobe, refektorij in sobe za profesorje. To poslopje stane 75.000 rubljev. Na iztočni strani, 17 metrov od semenišča, je bolnica z 12 posteljami in stanovanje za zdravnika. Na večerni strani je hiša za duhovnike (menihe). Razen tega so še posebna mala poslopja: kopališče, pralnica, hlevi i. t. d.

¹⁾ Tako imenovani »ikonostas« pred žrtvenikom je iz lipovega lesa in na njem je naslikanih 83 svetih podob (svetnikov in svetnic) od mojstrov — menihov na Sv. gori Atonski.

V vseh teh poslopih je napeljan vodovod iz bistrega gorskega izvora, ki je kilometer oddaljen. Vodovod stane 14.000 rubljev. Poleg semenišča je velik vrt, na katerem je posajenih okolo 3000 mladih dreves, sadnih in senčastih. Skrbljeno je torej za vse boljše nego v marsikaterem drugem semenišču ali samostanu.

Ta velikanski cerkveno-prosvetni spomenik bode stal vedno tukaj na zgodovinskih, z bratovsko krvjo napojenih tleh kot priča rusko-bolgarske vzajemnosti, a ubrano zvonjenje z visokih lin bode še poznim rodovom na Balkanu klicalo v spomin slavno zmago slovanskih junakov nad turškim barbarstvom.

Pred tem krasnim spomenikom so se bili torej zbrali dne 15. septembra (po st. št.) namestnik ruskega carja, mnogo ruskih generalov in višjih dostojanstvenikov ter tudi bolgarski knez s svojimi ministri, generali in 40.000 vojaki. Cerkev je posvetil bolgarski metropolit iz Stare Zagore z asistenco ruskih duhovnikov. Celo noč proti prazniku sv. Križa so trajala cerkvena opravila v novi cerkvi. A drugi dan se je zbralo v cerkvi in okolo nje na desetine tisoč ljudstva od blizu in daleč. Vojaški topovi so pokali od vsakega artilerijskega oddelka po 101krat, da se je mogočno razlegalo po strmih šipčenskih vrhovih in po globoki soteski. Med tem se je glasilo glasno zvonjenje dvanajstih zvonov, ki so tako lepo ubrani, da lepše harmonije ni slišati v nobeni cerkvi na celem balkanskem polotoku. Ko slišimo to zvonjenje, nam pač nehote vznikne v srcu goreča želja: o, da bi vladala takšna sloga — takšna harmonija med vsemi dvanajstimi slovanskimi plemeni!

Po končanih cerkvenih opravilih se je vršil v glavnem salonu semenišča slavnostni banket. Navdušenosti vseh navzočnih ni moči opisati. Bratsko iskrena čuvstva so družila Ruse in Bolgare, kateri so trkali s kozarci in pili zdravice za napredek in moč obeh narodov ter za slavno bodočnost slovanstva. Prvo zdravico je napil bolgarski knez, kateri je rekel v obćih črtah sledeče: »Danes je velik dan. Mi praznujemo petindvajsetletnico osvobojenja pred samimi skalami Balkana, katere so poškrapljene z rusko krvjo. Ta božja hiša bode stala na večne čase kot zalog bratstva med osvoboditelji in osvobodenci!« — Na to napitnico, izgovorjeno z veliko navdušenostjo, je odgovoril namestnik ruskega carja izredno veselega in žarnega lica, iz katerega sta odsevali sreča in vzvišenost tega trenutka, blizu tako-le: »V imenu carjevem se zahvaljujem za lepe spomine ter želim, da bi se Bolgarija razvijala in cvetla v krepkem edinstvu z Rusijo!« Te besede je izgo-

voril veliki knez s tako navdušenostjo, da se mu je glas iz salona čul po vsem dvorišču, kjer je bilo zbranega na tisoče občinstva, ki je burno klicalo: »Da, živéje ruski car! Da živéje Rusija!«

Za njim je govoril dr. Danev, bolgarski minister-predsednik, ki je rekel, da se more Bolgarija razvijati samo, ako se opira na veliko in močno Rusijo. Poslednji pa je pregovoril grof Ignatjev, ki je opisal zgodovino sezidanja cerkve, ki se je danes posvetila. Napil je zdravico z besedami: »Naj cvete Bolgarija pod zakriljem Rusije!« Nato je bolgarsko pevsko društvo zapelo dve pesmi: rusko himno »Bože, carja hrani« ter bolgarsko »Šumi, Marica!« Navdušenost med banketom je bila ves čas tolika, da je to odmevalo daleč okrog — celo do šipčenskih vrhov, koder je bilo vse ljudstva glava do glave, došlega iz bližnjih in daljnih krajev, Bolgarov in tujcev. Ta brezbrojna množica je spremljala kakor »kor« v stari drami vsako napitnico z gromoglasnimi klici: »da živéje! hurál slava!«, tako da je odmevalo od ene do druge v nebo strmečih šipčenskih skal. Da, té skale, ki so bile porošene z bratsko krvjo, so bile priče zgodovinskega dejstva, ko je zmagal križ nad polumecem; a sedaj so dale gradivo za hišo božjo, ravnokar posvečeno v spomin iste slavne zmage. Danes kliče na tem svetem mestu zbrano ljudstvo: »Hosana! Blagoslovljen brat, ki si prišel v imenu Gospodovem osvobodit kristjane, brate Slovane izpod jarma nejevernikov — barbarov!

Bolgarsko pevsko društvo je zapelo pred velikim knezom, pred ruskimi generali in drugimi odličnimi gosti nekoliko izbranih ruskih in bolgarskih pesmi, katere so vsem jako ugajale. Pevovodja je dobil najvišjo pohvalo.

Omenil sem že, da pri teh slavnostih, ki so veljale v prvi vrsti živim junakom iz rusko-turške vojske, niso pozabili tudi mrtvih, padlih v Šipki in drugod za »krst častni i slobodu zlatnu«. Zanje se je pel »Requiem« na najvišjem vrhu šipčenskega klanca — pri Sv. Nikolaju. Zvečer pred opisano cerkveno slavnostjo se je zbralo na tem vrhu in daleč doli pod vrhom vse črno ljudi. Na samem vrhu stoji krasen spomenik, postavljen tam padlim vojakom. Pred njim so postavili nalašč za to slavnost lepo kolibo iz zelenih vej, okičeno s cveticami. Blizu je bil tudi vojaški tabor pijonirjev. Gosti so prišli na ta strmi vrh vsi na konjih. S strmenjem in tožnimi spomini so si ogledávali s te visočine okolne vrhe in globoke so-teske, v katerih je padlo toliko žrtev ob času rusko-turške vojne. Danes je nebo bistro kot ribje oko, solnce sije toplo nad »utico

zeleno«, v kateri moli duhovenstvo za pokoj dušam padlih junakov in pevsko društvo poje milotožno: »Vječnaja pamjat!« Vsi navzočni na vrhu Sv. Nikolaja in po okolnih strmih pečinah padajo na kolena, nekateri poljubujejo zemljo ter s solzami v očeh ponavljajo: »Vječnaja pamjat!« To je vzvišen trenotek, katerega si more resnično predstaviti samo tisti, ki je bil navzočen. Taki trenotki so redki v zgodovini narodov. A narod, ki moli s hvaležnim srcem za junake, ki so padli za njegovo svobodo, je — da ne rečem drugega — vreden svobode.

Govorov na vrhu Sv. Nikolaja pri tem »Requiemu« ni bilo. Niti jih je bilo treba; saj tukaj se lahko reče naravnost, kakor je pisano: »si hi tacuerint, lapides clamabunt«. Oni so molčali, a skalovje je govorilo — in res, pripovedovalo je več, nego bi bilo moglo priti v tem vzvišenem trenutku iz globoko ganjene duše...

Pojdimo sedaj še v vojaški tabor pri Šejnovu, kjer se je bila ob času rusko-turške vojne velika, a za balkansko slovanstvo slavna bitka. Šejnovski gozd je danes predelan v velik park z jezerom, terasami, nasadi itd. Tukaj je glavni prostor pripravljen za vojaške praznike, tukaj je postavljen lep paviljon za bolgarskega kneza, drug paviljon za bankete ter več manjših za generale ruske in bolgarske.

Okoli gozda je bil postavljen vojaški kordon, tako da so mogli vanj samo častniki in povabljeni gostje. Glavni paviljon je okrašen od znotraj in od zunaj z bolgarskimi in ruskimi trobojnicami. Po stenah vise slike: carja osvoboditelja, carice ter Aleksandra III., Nikolaja II., Nikolaja Nikolajeviča, ki je bil glavni poveljnik balkanske armade v vojni za osvobojenje, kakor tudi njegovega sina, sedanjega carjevega namestnika pri teh slavnostih; razen teh še slike bolgarskega kneza in rajne knjeginje ter prestolonaslednika Borisa. Ta salon je pripravljen za slavnostne bankete.

Drugi in tretji dan so se vršili v okolici Šipke in na sami Šipki veliki manevri, v katerih so se posnemale vojne operacije ruske in turške vojske 1877. leta.

V Šejnovu je bila poslednji dan, 1. oktobra, velika vojaška parada, kateri je poveljeval sam knez; on je prvi defiliral pred namestnikom carjevim; potem so sledili kadeti, slušatelji rezervne častniške šole, veterani, pehota, konjica in nazadnje topničarji. Po paradi je govoril knez veteranom o pomenu te jubilejne slavnosti ter končal z besedami: »Vi ne boste nikdar pozabljeni!« Parado je gledalo na tisoče občinstva, ki je vsak dan prihajalo od raznih krajev. Občinstvo je pozdravljalo vojake z živahnimi klici: »da živéjat!«

Veliki knez je visoko pohvalil izurjenost in dobro vedenje vojakov vseh oddelkov.

Opoldne je bil banket, katerega so se udeležili poleg spremstva obeh knezov tudi vsi poveljniki posameznih vojaških oddelkov. Med banketom je imel bolgarki knez sledeči navdušeni govor: »Bolgarska armada je nastala po volji velikega carja-osvoboditelja. Po njegovi volji so ji bili izbrani in poslani instruktorji — častniki in vojaki — iz Rusije; oni so položili osnovo za njeno prihodnje razvitje in so vzbudili tiste vojaške čednosti, katere delajo armado močno, da more varovati našo domovino. Seme, katero so oni posejali, se je razvilo in obrodilo dober sad, za kar bo ta bolgarski narod in njegova armada večno hvaležna Rusiji. Kot vrhovni načelnik te armade jaz izjavljam pred namestnikom ruskega carja, da se bo moja armada v bodočnosti vedno ravnala po onih zdravih načelih vojaških kreposti, katere delajo ruskega vojaka velikega in slavnega. Tako bomo vredni onih dragocenih žrtev, katere je položil velikodušni bratski narod za svobodo Bolgarije, iz katere svobode je nastala bolgarska armada. — Pred petindvajsetimi leti se je po volji carja-osvoboditelja v Kišinevu položila osnova bolgarskemu vojaštvu, ko se je napravila posebna »družina« (bataljon) bolgarskih dobrovoljcev. Po prehodu preko Dunava se je naredil poseben oddelek generala Gurka, kateri je sprejel tudi bolgarske dobrovoljce (opolčence). Ta del je prekoračil s čudno hitrostjo, drznostjo in hrabrostjo Balkan ter došel do doline Tundže in Marice; a tukaj se je srečal z mnogobrojnim in hrabrim protivnikom ter se je moral po slavni bitki pri Stari Zagori in Džuranlijah umakniti nazaj v Balkan, da zavzame in brani prehode. Enemu šibkemu oddelku ruske vojske in družinam bolgarskih opolčencev je bilo zapovedano, braniti najvažnejši prehod — šipčenski. Proti temu oddelku se je obrnila cela armada Sulejmana-paše. Za ta oddelek so nastopili tedaj dnevi najtežjih izkušenj. Tridnevni boj 21., 22. in 23. avgusta ostane brez primeren v zgodovini neopisne hrabrosti in požrtvovalnosti ruskega junaka-vojnika in njegovega mladega učence — bolgarskega dobrovoljca. Ti slavni dnevi junaške brambe kakor tudi dnevi okolo Božiča istega leta, kateri so venec šipčenske epopeje, so dragoceni za bolgarski narod, a posebno za njegovo armado. V teh slavni dneh je videl bolgarski opolčenec čudeže hrabrosti in požrtvovalnosti. Tukaj je ta videl velike vojaške kreposti; tukaj se je naučil, kako se mora braniti domovina in kako se umira za njo! Po preteku 25 let od teh slavni in za nas dragocenih dogodkov smatrata bolgarski narod in njegova armada

za svojo sveto dolžnost, tukaj na samem mestu teh dogodkov pokloniti se pred svetim spominom padlih junakov ter pokazati svoje globoko spoštovanje in hvaležnost do vseh še živih junakov, braniteljev Šipke».

V odgovor na to je rekel veliki knez: »Car je dal nov dokaz svojih blagih čuvstev, ko je zapovedal, da pridejo k jubilejni slavnosti njegov namestnik in višji ruski častniki, kateri so se udeležili slavne vojne 1877. leta, ter posebna deputacija nekaterih oddelkov ruske armade, v čijih redovih so se bolgarski vojaki-opolčenci junaško vojevali za svojo svobodo. Ta petindvajsetletnica je brez primera v zgodovini! Po preteku četrstoletja se zbirajo tukaj iznova z roko v roko oddelki ruske armade zajedno z bolgarsko mlajšo armado, a sedaj samo z namenom mirnih in svetih slavnosti. Ruske in bolgarske vojaške moči se zedinjajo, da molijo skupno za večni mir in pokoj nepozabnega carja-osvoboditelja in padlih junakov ter da molijo do Vsemogočnega, naj podari napredujoč procvet Bolgariji, katera je draga srcu mojega vzvišenega gospodarja. Težki so bili časi, ko se je pod vodstvom ruskih inštruktorjev razvila vojaška moč kneževine. Meni je bila dana prilika, da se prepričam v teh dneh o sijajnih lastnostih bolgarske armade, katera varuje tradicije svojih ruskih učiteljev. V imenu Njegovega Veličanstva Gospodarja vzdigam čašo za zdravje, srečo in procvet hrabre bolgarske armade!« Poslednje besede je pregovoril veliki knez z močnim glasom, tako da se je salon tresel. Frenetični in večkratni »hura-«klici so sledili tej lepi napitnici.

Zdelo se mi je umestno, ti dve napitnici »in extenso« priobčiti, kajti iz njiju se najlepše zrcali celi pomen in velika važnost šipčenskih slavnosti.

Knez je pozdravil še posebej navzočne stare ruske vojake, kateri so se bili udeležili rusko-turške vojske, ter jim razdal rede za hrabrost in druge darove.

Med bolgarskimi in ruskimi veterani je bila najsrčnejša družba. Stari, sivolasi vojaki so drug drugemu pripominjevali vesele in žalostne slučaje iz tedanje vojne. Objemali so se s solzami v očeh kot pravi vojaki-tovariši ter poljubovali zemljo, po kateri je tedaj tekla kri njihovih bratov. Iz stotin grl je večkrat zadonela pesem »Bože, carja hrani«, a za njo »Šumi, Marica«. To je bila zares takšna slavnost, da si veličastnejše misliti ne moremo, in prav je imel veliki knez Nikolaj Nikolajevič, ko je rekel v svoji napitnici, da je ta petindvajsetletnica brez primera v zgodovini!

